

Åke Finne

ake.finne@hanken.fi

Vad är egentligen kvalitet i universitetsutbildningen?

Behovet av bättre kvalitet i utbildningen ökar hela tiden. På samma gång tvingas universiteten se över sin verksamhet på grund av ekonomiska och strukturella orsaker. Samtidigt sänder olika myndigheter olika signaler, där KEVA kräver 45 studiepoäng av studenterna och en annan finansieringsnyckel poängterar 55 sp. Olika morötter skapar förvirring. I denna förvirring ska universitetet leverera utbildning av hög kvalitet. För att greppa detta måste begreppet kvalitet granskas bredare än den snäva kontaktytan lärare–student. Det behövs en vidare syn på kvalitet.

I denna förvirring har jag induktivt härlett fyra olika kategorier av kvalitet, nämligen politisk kvalitet, universitetskvalitet, studentkvalitet och lärarkvalitet. Dessa kategorier kan delas in i olika dimensioner där man dels kan skilja på interna och externa faktorer, dels på faktorer på samhälls- och personligt plan. Som följande kommer jag först att diskutera de olika kategorierna, för att sedan diskutera dimensionerna.

Politisk kvalitet

Den mest kontroversiella kategorin är politisk kvalitet. Det här är en kvalitetskategori som politiker och ministerier lätt glömmer bort. Det handlar om styrning, autonomi och finansieringsmodeller. Den nuvarande finansieringsnyckeln betonar kvantitet (examina och 55 sp), trots att den är rubricerad som kvalitet. Parallellt med detta förefaller det som om undervisningsministeriet – samtidigt som de nya finansieringsmodellerna och resultatavtalen borde ge mera utrymme för enskilda universitet – har ett allt större behov av detaljstyrning.

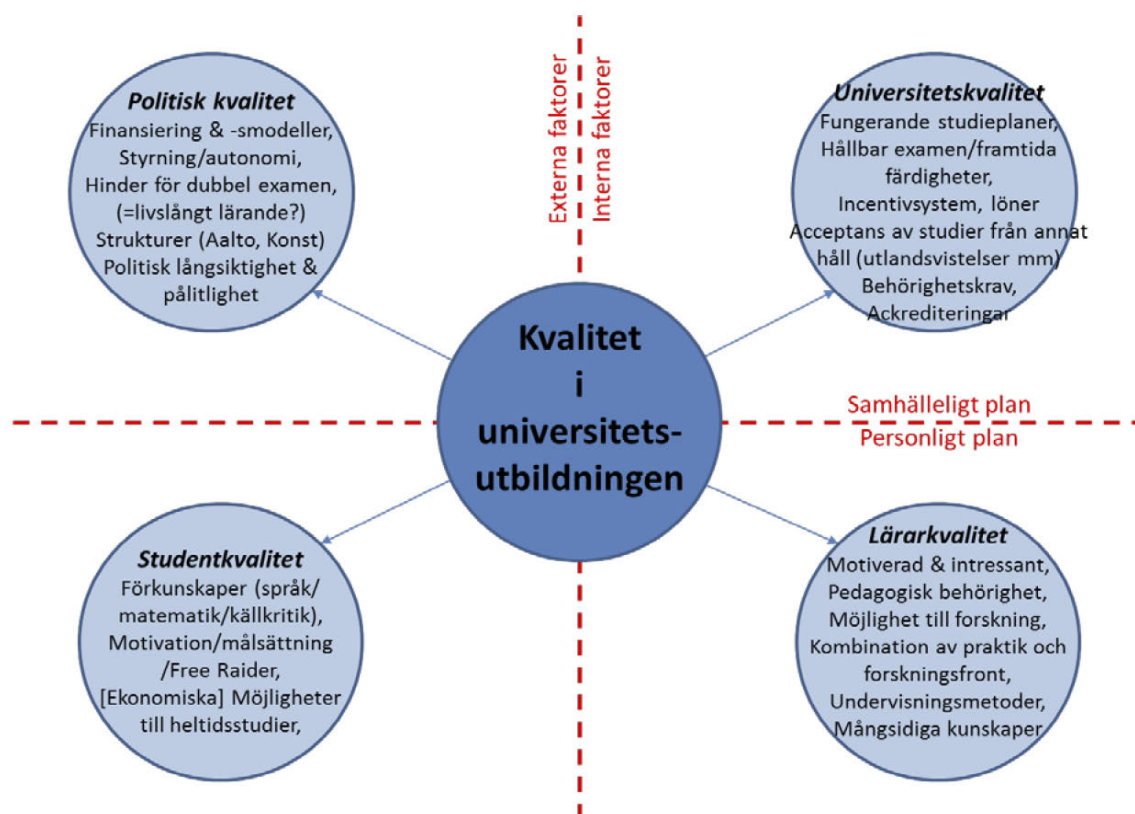
Dessutom upplever personalen att de har mindre inflytande än tidigare, eftersom makten koncentrerats till rektorerna. På samma gång har universitet slagits ihop utan klara bevis på att eftersträfvade synergieffekter verkligen uppnås. Samtidigt som behovet av livslångt lärande betonas, vill politikerna och ministerierna försvåra möjligheterna för att läsa två magisterexamen parallellt. Ett allt större kunskapsbehov, både expertis och tvärvetenskapligt, men politiskt sett gäller detta inte magistrat. En andra magisterutbildning kan i framtiden kosta. Man skall genast komma in på rätt utbildning, för att sedan komma fort ut ur den som ivrig skatte- och pensionsbetalare.

Det värsta är dock bristen på politisk långsiktighet och pålitlighet. Här finns ingen kvalitet. Då den nya universitetslagen presenterades, lyftes universitetsindex fram som en av de stora förbättringarna. Nu skulle universitetsfinansieringen säkras en gång för alla. Vad hände? Först halverades index, sedan frystes det och då det togs i bruk blev det negativt. Med dylika åtgärder blir det svårt att höja kvaliteten på universitetsutbildningen. Det handlar snarare om en kamp att överleva, där samarbetsförhandlingar om uppsägningar blivit vardagsmat.

Universitetskvalitet

Parallellt med utvecklingen av den politiska utvecklingen försöker universiteten anpassa sig och utveckla verksamheten. Vi kan tala om universitetskvalitet. Det är frågor som universitetet på central nivå kollegialt kan påverka och utveckla. Centrala aktörer är universitetskollegium, rektor och styrelse, men även fakultetsråd och liknande centrala beslutande organ. Fokus på fungerande studieplaner blir större, acceptans av utlandsstudier eller andra studier blir viktigare, eftersom studietiden borde bli kortare.

Fokus kan även ställas in på framtiden, där frågor om hållbar examen i en föränderlig värld, där en bra examen ger framtida färdigheter. Samtidigt har ledarskapet på universiteten kritiserats (se riksdagens utvärdering av universitetslagen SiVL 4/2013 vp – MINS 1/2013 vp). Personalpolitik och behörighetskrav blir även viktiga i en sådan granskning. Då den nya universitetslagen kom fanns en rädsla för att kraven på professorer kunde sjunka eller variera från universitet till universitet. Få universitet har allt jämnt inskrivet tydliga krav på pedagogisk behörighet, typ 30 sp som minimum. En del ackrediteringar ställer vissa krav, men t.ex. AACSB, en amerikansk ackreditering,

Figur 1. Modell för kvalitet i universitetsutbildning: kategorier och dimensioner

fokuserar mera på kravet av doktorsexamen för samtliga lärare än pedagogiska kvalifikationer. Detta påverkar kanske kvaliteten på forskningen och minskar gapet mellan undervisning och forskning, men det ger inga garantier för god kvalitet i undervisningen.

Det är intressant att notera att institutioner som borde tro på utbildning inte kräver detta av sin egen personal. Tyvärr har universitetens lönesystem visat sig ganska tandlöst vad gäller uppmuntran av pedagogiska meriter. Incitamentsystem för forskning är på frammarsch, men motsvarande incitamentprogram för kvalitet i universitetsutbildning har gått trögt framåt. Sådant incitamentprogram – sådant utfall, tyvärr. Intern resursfördelning är en kvalitetsfaktor av rang!

Studentkvalitet

Följande kategori är studentkvaliteten. Här spelar studenternas förhandskunskaper en central roll. Nedåtgående kunskaper i matematik har varit på tapeten en längre tid. I många branscher är dessa kunskaper inte så viktiga, men i andra desto centralare. Behovet av uppsamlingskurser eller dylikt har dessvärre blivit allt vanligare. Liknande tendenser finns inom språken. Universiteten tvingas ge flera nybörjarkurser än tidigare samtidigt som kursutbudet minsann blir smalare. En märklig trend i en allt internationellare värld.

En annan trend är bristen på källkritik. Samtidigt som internet gett tillgång till allt mera källor, utnyttjar en del studenter källor kritiklöst. En annan central kvalitetsfaktor relaterar till studentens inläring. Här är frågor som

studentens motivation och målsättning helt avgörande samtidigt som omotiverade studenter leder till freeraiderproblematik. Det sista kan öka betydligt om ministeriet kommer att försvåra flexibelt byte av magisterprogram utan att studenten betalar för sin andra magisterutbildning.

Även påtvingade förändringar kring inträdesförhåren (eg. politisk kvalitet) kan leda till försämrad studentkvalitet p.g.a. bristande studiemotivation. Ytterligare en faktor är viktig då man granskar studentkvaliteten, d.v.s. möjligheterna till heltidsstudier. Bristen på studiebosträder är stor och i Helsingforstrakten kan en tvåa kosta över 900 euro i månaden på den fria marknaden. Då blir den ekonomiskt realistiska målsättningen för studenten en annan än den optimalt borde vara med tanke på framgångsrika studier av god kvalitet.

Lärarkvalitet

Den sista kategorin i denna granskning blir lärarkvaliteten, d.v.s. det som man ofta utgår ifrån. Att bara tänka i banor av lärare-elev är – som det breddade resonemangen här ovan visat – både inskränkt och gammaldags. Trots detta kan vi utgå från att en bra lärare bör vara motiverad (jfr universitetskvalitet: lönesystem och incentivprogram) och intressant. Pedagogisk behörighet samt möjligheter till fortbildning borde vara naturliga utgångslägen och intresse för undervisningsmetoder en självklarhet för alla som eftersträvar undervisningskvalitet bland den undervisande och forskande personalen. Vid ett universitet bör även möjligheten till forskning – för alla – lyftas fram.

Parallellt med detta är förmågan att kombinera praktik och forskningsfront av betydelse. Det krävs med andra ord mångsidiga kunskaper – teoretiska, praktiska, pedagogiska – av en lärare av god kvalitet, inte sociala egenskaper och människosyn (eg. studentdito) att förglömma. Den introverta forskaren, som ser undervisning och studenter som en börda, har för länge sedan förpassats till historien och den skyddade arbetsplatsen likaså.

Olika dimensioner

Till sist några ord om dimensionerna: interna och externa faktorer samt samhälleligt och personligt plan. Externa faktorer har ett enskilt universitet eller lärare rätt litet inflytande över. Vid styrning av den politiska kvaliteten är politiker, ministerier och media centrala påverkare. I studentkvalitet kan t.ex. hemmets och näromgivningens betydelse betonas. Däremot kan universiteten ta kontrollen över de interna faktorerna både genom kollegiala beslut och genom att ta individuellt ansvar för den personliga kompetensen.

Motsvarande dimensionsindelning kan göras horisontellt i figur 1, där många tillsammans – samhället – står för inputen och ansvarar för outputen på det samhälleliga planet via kvalitet i politiken och på universiteten. På motsvarande sätt spelar individen en central roll självständigt för studentkvalitet och lärarkvalitet. De olika kategorierna påverkar även varandra: God politisk kvalitet (t.ex. tillräcklig finansiering) kan resultera i god universitetskvalitet (möjlighet till stimulerande incitamentprogram och acceptabel gruppstorlek) och god lärarkvalitet (motiverade lärare med tillräckliga resurser för fortbildning och forskning) med goda studenter som slutresultat. Även samspelet mellan student- och lärarkvalitet är mycket viktigt. Med andra ord: De olika kategorierna påverkar varandra och är beroende av varandra.

Modellen inklusive den bakomliggande diskussionen som presenterats här har sakta vuxit fram genom ett mångsidigt induktivt processande av vad kvalitet i universitetsutbildning är. Inom YLL (Förbundet för undervisningssektorn vid universiteten YLL) har frågan varit extra aktuell i ett par års tid. I egenskap av andra viceordförande har jag tagit aktiv del i det arbetet. De fyra kategorierna växte fram i samband med en paneldiskussion i Danmark (Nordiskt Akademikerforum, augusti 2013), där jag deltog som Akavas/Finlands representant i panelen. Själva figuren fick sin visuella form i en workshop om universitetsundervisning ordnat av SYL och YLL hösten 2013. Min förståelse grundar sig på studier i pedagogik (ca 30 sp) och lång erfarenhet som lektor i marknadsföring vid Hanken. Eventuellt kunde man tala om "Grounded Practice Method" eller en fenomenografisk frågeställning: Vad utgör kvalitet i universitetsutbildning?

Modellen kunde utvecklas vidare vid behov. Beskrivningen av de olika kategorierna och hur de påverkar varandra är inte fullständig. Ifall den politiska kvaliteten vill tonas ner och samhällelig nytta eller impact betonas kunde man tala om samhällelig kvalitet. Då kunde faktorer som ranking, impact i samhället (t.ex. patent och nya företag), näringslivets uppskattning och engagemang i utbildningen, vägas in i modellen. Även kulturen kunde vara en faktor i denna kategori. Här har jag dock valt den politiska betoningen, eftersom den är synnerligen central för kvaliteten i universitetsutbildningen.

Skribenten är lektor i marknadsföring vid Svenska handelshögskolan.

REFERENS

SiVL 4/2013 vp – MINS 1/2013 vp. *Yliopistolakiuudistuksen vaikutukset. Sivistysvaliokunnan lausunto 4/2013 vp.*